

Motion till riksdagen 2009/10:Ub377

av **Rose-Marie Carlsson och Carina Hägg (s)**

Undervisningsmål och lärarutbildning i sex och samlevnad

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ändrade mål för undervisningen i sex och samlevnad.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av att sex och samlevnad poängteras i lärarutbildningen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av att personal inom förskola, skola och gymnasium ges möjlighet till fortbildning i sex och samlevnad.

Motivering

Sex- och samlevnadsundervisningen blev obligatorisk redan 1955. I takt med att världen och ungdomarnas tillvaro har blivit allt mer komplex, har också behovet ökat av en välfungerande, fördomsfri och kunskapsbaserad sex- och samlevnadsundervisning. Men ännu idag är kvaliteten på skolans sex- och samlevnadsundervisning mycket ojämn och det råder inte likvärdiga nationella förhållanden.

Socialstyrelsen redovisar studier som visar att unga människor idag är mer nöjda med sina nära relationer och sin sexualitet än tidigare ungdomskullar. Studier visar också att unga kvinnor och unga män har en mer jämlik sexualitet, vilket förstås är mycket positivt. Men andra tendenser ger anledning till oro.

Ungdomar möts av idag av mycket endimensionella bilder av kroppsideal och värderingar i media, bilder som man behöver stöd att diskutera, tolka och värdera. Också den ökade Internetanvändningen har lett till nya svåra situationer. 48 procent av alla 15-åriga flickor som är regelbundna Internetanvändare och 18 procent av pojkarna uppger till exempel att de har blivit kontak-

Fel! Okänt namn på

tade i sexuellt syfte via Internet av någon de tror eller vet är en vuxen, så kallad grooming.

Samtidigt har det enligt Socialstyrelsens undersökningar skett en attitydförändring till tillfälligt sex, i synnerhet i ungdomsgrupperna och alldeles särskilt hos unga kvinnor: I 2003 års undersökning uppgav drygt en fjärdedel av de sexuellt aktiva 18–19-åringarna av bägge könen att de haft samlag ”första kvällen” det senaste året. Andelen ökade till drygt en tredjedel i 2007 års undersökning.

Det finns både positiva och negativa aspekter på detta. Socialstyrelsen varnar för att ungdomar tycks få mer riskabla sexualvanor, vilket också syns i statistiken över smittspridningen av sexuellt överförbara sjukdomar. Enligt Smittskyddsinstitutet ökar hiv, syfilis och klamydia dramatiskt. Klamydiafallen har blivit fler för varje år sedan 1997. Den största ökningen har skett bland ungdomar i åldern 15–24 år, där man snart kan tala om en epidemi. Under 2007 ökade klamydiafallen med i genomsnitt 45 procent för alla åldersgrupper, men i åldersgruppen 15–19 år var ökningen 60 procent ökning bland flickor och 71 procent bland pojkar. Nio av tio smittade finns enligt Socialstyrelsen i åldersgruppen 15–29 år. Det är skrämmande siffror.

Hiv har ännu inte fått fäste i ungdomsgrupperna, men Socialstyrelsen varnar för risken att det får ett liknande förlopp som klamydiaspridningen. Redan ökar hivfallen dramatiskt hos vuxna. Under 2007 ökade antalet anmälda fall med över 70 procent. I dag smittas fler män än under hivepidemiens första år på 1980-talet. Dessutom registrerades det högsta antalet nya aidsfall sedan 1996. Djupt oroande är att tre fjärdedelar av dessa personer inte ens kände till att de var hivsmittade.

Enligt Socialstyrelsen (Ungdomars sexuella hälsa, 2007) finns det ett samband mellan ungdomars sexuella hälsa och hur väl utbildade de är i ämnet sex och samlevnad. Undervisning i sex- och samlevnadskunskap bidrar också till att stärka ungdomarnas identitet och självkänsla och motverka diskriminerande föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt och därigenom till ett jämställt och demokratiskt samhälle där människor respekteras oberoende av kön, könsidentitet och sexuell läggning. Undervisningen ger därmed nödvändiga verktyg för att kunna förhålla sig till och problematisera de stereotypa bilder som ofta förs fram i media. Slutligen ger undervisningen insikter om eget och andras värde och kroppsliga integritet, vilket inte minst är viktigt eftersom andelen 15–20-åringar som anmälts för sexualbrott nästan fördubblats under en tioårsperiod, i relation till det totala antalet anmälningar om sexualbrott. År 1997 utgjorde andelen unga drygt en tiondel av samtliga brottsmisstänkta för sexualbrott, idag är de en femtedel.

Enligt Brottsförebyggande rådet med flera, så är det relativt vanligt att unga personer som begår sexuella övergrepp inte vet att det är ett brott de gör sig skyldiga till. Det förekommer också att offret inte vet om att det är ett brott som han eller hon utsatts för. Här har sex- och samlevnadsundervisningen en viktig uppgift.

Socialstyrelsens studier av vilka förebyggande insatser mot bland annat smittspridning som har bäst effekt visar på behovet av tydliga mål. Dessutom

har man kunnat visa att skolan är den absolut viktigaste arenan för att nå unga människor.

Bland annat Skolverket har uppgett att några av de viktigaste orsakerna till att undervisningen i sex och samlevnad inte har fungerat är att styrningen är otydlig och att det saknas tydliga nationella mål. Enligt 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) ska sex och samlevnad integreras i undervisningen i olika ämnen. I gymnasieskolan har rektor ett särskilt ansvar för att eleverna får kunskaper om sex och samlevnad, vilket framgår av 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94). Varken i grundskolan eller gymnasiet ställs dock några krav på hur utbildningen ska genomföras eller att den undervisande läraren ska ha genomgått utbildning i ämnet.

Skolverket fick i maj 2005 regeringens uppdrag att göra en översyn av målen för sex- och samlevnadsundervisningen (dnr U2005/4336/S). Uppdraget redovisades under 2006. För gymnasieskolan (dnr 61-2004:2637 bilaga 3) föreslog Skolverket att sex- och samlevnadsundervisningen skulle lyftas in som en del i sex av kärnämnen: historia, naturkunskap, religionskunskap, samhällskunskap, svenska och idrott och hälsa. I ämnet naturkunskap skulle till exempel samtal och reflektioner kring begrepp som kön, könsidentitet, sexualitet samt sexuell läggning, också i relation till funktionshindrades villkor, ingå som en del av ämnesinnehållet. I ämnet samhällskunskap skulle tonvikten ligga på samlevnad, jämlikhet och jämställdhet utifrån mänskliga rättigheter och de olika diskrimineringsperspektiven.

I samband med att GY-07 återkallades, så sköts dock dessa förändringar på en obestämd framtid. Det innebär att sex och samlevnad som kunskapsområde ännu idag endast omnämns i läroplanen för de frivilliga skolformerna. Det är av största vikt att ämnet snarast närmare utvecklas i gymnasieskolans kursplaner för kärnämnen.

För grundskolan lämnade Skolverket ett förslag som innebar att större vikt skulle läggas vid frågor som rör diskriminering och människors lika värde och att frågor som rör sex och samlevnad skulle spridas över fler skolämnen. Man lämnade också förslag till förtydligade kursplaner för åtta ämnen: svenska, samhällsorienterande ämnen, samhällskunskap, historia, religionskunskap, naturorienterande ämnen, biologi samt idrott och hälsa (dnr 61-2005:1773). Inte heller dessa förslag har genomförts, men vi anser att de nu måste få en skyndsam behandling.

En annan orsak till att undervisningen har brister är att stora delar av den pedagogiska personalen saknar adekvat utbildning i ämnet. Våren 2004 gjorde RFSU en kartläggning på universitet och högskolor runt om i Sverige. Den visade att endast 6 procent av de nyexaminerade lärarna hade kompetens att undervisa i sex och samlevnad. RFSU kommenterade att sex och samlevnad är det enda ämnet som man inte behöver ha någon utbildning om för att undervisa i. Tillsammans med Lärarnas Riksförbund har man sedan dess krävt att kurser i sex- och samlevnadsundervisning ska göras obligatoriska inom lärarutbildningen.

I en riksdagsdebatt våren 2008 hänvisade tidigare högskole- och forskningsminister Lars Leijonborg till den pågående utredningen om en ny lärar-

Fel! Okänt namn på

utbildning (U 2007:10). Men i direktivet till utredningen (dir. 2007:103) nämns inte sex- och samlevnadsundervisningen. När utskasset var ute för läsning hos utredningens expertgrupp påpekade RFSU att utredningsförslaget bara innehåller en generell skrivning om vad alla lärare bör kunna i ämnet och att det därmed riskerar att försvinna i mängden. I ett brev vädjade man till utredningen att tänka om och att göra sex och samlevnad till ett obligatoriskt moment i lärarutbildningen. I den utredning som nu är framtagen kan man läsa om vikten av att lärare har kunskaper i sex- och samlevnadsfrågor, men under rubriken ”Barn som far illa”. Vi tycker att det är en märklig inställning, att det är först när ett barn far illa som dessa kunskaper behövs. Vidare kan man läsa att man inte är beredd att ämnet skall inrymmas i lärarutbildningen, utan hänvisar till kompetensutveckling.

Eftersom lärarutbildningen under många år, och ingen förändring är aviserad, inte utbildat eleverna i sex- och samlevnadsfrågor, måste staten ta ansvar för att de lärare, förskolelärare och annan pedagogisk personal som redan är yrkesverksamma får tillgång till fortbildning i sex och samlevnad.

I juni 2008 gav regeringen Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att planera och genomföra olika jämställdhetsinsatser i grundskolan och motsvarande skolformer, gymnasieskolan och vuxenutbildningen (U2006/9049/S). En av dessa insatser är att erbjuda skolpersonal fortbildning i sex- och samlevnadsundervisning. Det är ett uppdrag som har en bra ansats, men som ensam insats är det helt otillräckligt.

Beslutet innebär att myndigheten får använda sammanlagt högst 8 miljoner kronor för detta ändamål under tre år. Enligt riksdagens utredningstjänst (dnr 2008:1334) uppskattas en tvådagarskurs som endast omfattar högstadiepersonalen kosta 24 miljoner kronor om den genomförs i 100-personersgrupper och 43 miljoner kronor om den genomförs i 50-personersgrupper. Då omfattas som sagt bara högstadiepersonal – vilket naturligtvis inte är rimligt – det är väldigt stora grupper, och en mycket kort utbildning. Ändå räcker regeringens anslag bara till att täcka en liten del av det uppdämda behovet och det går inte att säga att man gett yrkesverksam pedagogisk personal i förskola, grundskola och gymnasium en rimlig möjlighet till fortbildning i sex och samlevnad.

Stockholm den 2 oktober 2009

Rose-Marie Carlsson (s)

Carina Hägg (s)